

DOI 10.31909/26168812.2019-(45)-24

УДК: 364-043-057.875-047.22

Руслан ЧУБУК*

ВПЛИВ АСЕРТИВНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті здійснено теоретичний аналіз з метою визначення впливу асертивності на формування професійної компетентності соціального працівника. Автор акцентує увагу на практичному оволодінні навичками асертивної поведінки, провідне значення в якому мають тренінги. У спеціально-розробленій тренінговій програмі для розвитку асертивності використовувалися як вже перевірені досвідом методики і техніки для засвоєння знань та умінь, так і інтерактивно-нові. Розвиток асертивності передбачає сформованість такої поведінки, у результаті якої особистість зможе свідомо володіти: проявом адекватних емоцій у межах розумної достатності; уміннями відкрито висловлювати власну точку зору, бажання і вимоги з використанням аргументації; спроможністю не тільки відстоювати та задовольняти справедливі вимоги клієнта, але й відмовляти у випадку неприпустимості деяких прагнень, за умови, що права інших людей при цьому не будуть порушені.

Розвиток асертивності особистості відбувається в соціумі під час міжособистісної взаємодії з іншими людьми та допомагає в процесі пошуку оптимального виходу зі складної ситуації, тому соціальний працівник, працюючи у молодіжному середовищі, має сприяти і спрямовувати діяльність молодих людей на: засвоєння навичок культури міжособистісного спілкування, знаходження компромісів, враховуючи інтереси кожного, тобто активізувати розвиток умінь асертивної поведінки без маніпуляцій та агресії. Фахівець зі сформованою асертивністю здійснює свою діяльність без почуття тривоги та провини, оскільки він поважає як себе, так і оточуючих; завжди відповідальний за власні рішення та дії, вміє контролювати свої емоції, раціонально передбачати як особисті інтереси, так і враховувати інтереси інших людей. Важливо й те, що впевнений у собі, своїх знаннях і вміннях фахівець – це не тільки успішний початок будь-якої справи, але й ефективне проведення діяльності та відмінний кінцевий результат.

Ключові слова: асертивність, асертивна поведінка, асертивний підхід, асертивна взаємодія, агресія, маніпулятивна поведінка.

Постановка проблеми в контексті сучасної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Реалії сучасного життя, нові вимоги на ринку праці до якості підготовки фахівців передбачають формування здатності оперативно і гнучко змінюватися у нових умовах, при цьому жорстко дотримуватися встановлених стандартів і норм. Виходячи з цього, компетентність фахівця визначається не лише рівнем оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, але й спроможністю презентувати себе як особистість і як суб'єкта соціально-педагогічної роботи, який уміє поєднувати психологічні особливості, переваги, загальну культуру, етичні цінності, життєвий і професійний досвід тощо. З позицій цієї концепції передбачається формування обґрунтованої, конструктивно-впевненої поведінки фахівця, що забезпечить досягнення професійної мети, умінь професійно і гідно відстоювати власну точку зору.

Саме сформованість асертивності у соціального працівника дозволить своєчасно реагувати на ситуації, приймати адекватні рішення, конструктивно взаємодіяти з

* Чубук Р. – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, e-mail: r.v.chubuk@ukr.net

оточенням, тобто, від рівня асертивності у значній мірі залежить ефективність професійної діяльності фахівця, психологічний клімат у колективі тощо. До того ж, на нашу думку, активізація розвитку асертивності у майбутніх соціальних працівників буде сприяти: вдосконаленню сформованості професійної компетентності; підвищенню рівня самоконтролю, адаптивності; самоствердженню та самореалізації під час здійснення соціально-превентивної діяльності у молодіжному середовищі.

Мета статті полягає в активізації розвитку асертивності у соціальних працівників як складової професійної компетентності. **Завданням** даної статті є проведення теоретичного аналізу щодо визначення впливу асертивної поведінки на формування професійної компетентності соціального працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, на які опирається автор. Наукові категорії «діяльність», «спілкування», «впевнена поведінка», «емоції» розглядали з точки зору: філософії Т. Артем'єва, Г. Батіщев, М. Каган та ін.; соціальної психології Г. Андрєєва, А. Донцов, Я. Коломінський, Б. Ломов та ін.; психології Б. Анан'єв, І. Бех, Л. Виготський, О. Голубєва, І. Зімня, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, В. Мясіщев, К. Платонов, В. Семіченко, А. Солтер, В. Шадріков, Т. Яценко та ін.; соціальної педагогіки Т. Белавіна, І. Зверєва, А. Мудрик, Л. Новікова, Т. Семигіна та ін.

Проблеми асертивності були предметом вивчення у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (Р. Альберті, Е. Андрієнко, Т. Белавіна, С. Бішоп, Дж. Вольпе, Л. Гейла, В. Зінченко, М. Емонс, К. Келлі, В. Каппоні, Е. Крістофф, А. Лазарус, А. Ланге, Л. Ніколаєв, Б. Мещеряков, Т. Новак, В. Ромек, О. Савчук, Т. Семигіна, А. Солтер, В. Семіченко, В. Шамієва, Є. Шустрома та ін.). Дослідники розглядали різні аспекти формування і розвитку асертивності: взаємозв'язок асертивності з розвитком і формуванням адекватної самооцінки (Г. Морєва, С. Якобсон та ін.), рівнем домагань (Л. Гавришак, К. Левін та ін.), становлення самоповаги до себе (Н. Дятленко, Р. Шакуров та ін.). Науковці розглядали й проблеми формування впевненості в собі, а саме: специфіка розвитку впевненості в умовах навчальної діяльності (В. Бутовська, Є. Серебрякова та ін.); значення впевненості для досягнення успіхів у діяльності (Ф. Іващенко, Д. Мануель, М. Сміт та ін.); впевненість як соціально-психологічна характеристика особистості, її психічний стан (І. Ромек, Є. Смаглій та ін.).

Науковці у своїх працях наголошували, що асертивність представляє собою складне утворення зі своєрідною структурою, змістовими та практично-діяльнісними характеристиками, основою яких є непохитна впевненість у власній спроможності та ідентичності та відносно інших людей.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Теоретичний аналіз наукового фонду зазначеної проблематики свідчить, що науковці аргументовано висвітлювали проблеми асертивної поведінки; вивчали своєрідність структури, сутність змістових і практично-діяльнісних характеристик. Проте, необхідність подальшого розгляду цієї проблематики існує. Нами актуалізується контекстність на активізацію формування асертивності у майбутніх соціальних працівників як складової їхньої професійної компетентності, що потребує розширення діапазону дослідницької сфери, оскільки у традиційній освітній науці та практиці ця проблема ще є недостатньо розробленою.

Виклад основних результатів теоретичного аналізу. Повноцінний розвиток асертивності особистості передбачає сформованість такої поведінки, у результаті якої вона зможе свідомо володіти: проявом адекватних емоцій у межах розумної достатності; уміннями відкрито висловлювати як власну точку зору, так і власні бажання і вимоги з використанням аргументації; спроможністю не тільки відстоювати та задовольняти справедливі вимоги клієнта, але й відмовляти йому у випадку неприпустимості деяких прагнень, за умови, що права інших людей при цьому не будуть порушені.

Поняття «асертивність» виступає похідним від дієслова «assert», що в перекладі з

англійської мови, означає «наполягати на своєму, відстоювати свої права». У вітчизняному науковому обігу це поняття активно використовується з 90-х років XX ст. і трактується як особистісна риса характеру, що визначається автономією, незалежністю від зовнішніх оцінок і впливів, здатністю до самостійного регулювання власної поведінки¹.

Сенс асертивної поведінки полягає у тому, що людина спроможна захищати свої права, виражати власні думки і почуття відкрито і чесно, причому, такими засобами, що поважають права інших людей. Людина зі сформованою асертивністю здійснює свою діяльність без почуття тривоги та провини, оскільки вона поважає як себе, так і оточуючих; завжди відповідальна за власні рішення та дії у ситуаціях вибору.

Як свідчать результати наукових досліджень, психотерапевтами вперше було помічено, що саме невміння індивіда захистити власні права та інтереси поступово призводять до хвороб нервової системи та проявляються в агресивній або пасивній поведінці. Науковці наголошують, що стан агресивної або пасивної поведінки, насамперед, залежить від заниженої самооцінки особистості, втрати відчуття власної гідності та неспроможності².

Поглиблене вивчення наукового фонду праць зазначеної проблематики показало, що поняття «асертивна поведінка», «асертивність», «впевненість» тлумачаться як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями неоднозначно. Так, на думку А. Федорова, асертивна поведінка ототожнюється з впевненою поведінкою, а тому розуміється як така, при якій мета досягається в активній формі, проте не порушуються права інших людей³. Натомість, А. Барабанщиков і В. Забродін вивчали, аналізували та описували функції та роль психологічних механізмів впевненості для життєдіяльності людини. Значущість ролі впевненості під час прийняття життєво-важливих рішень була предметом досліджень А. Завалішиної, В. Козелецкого та ін.⁴.

До того ж, асертивна поведінка розглядалася науковцями як один із конструктивних способів міжособистісної взаємодії, що ґрунтується на принципі гуманізму, тому заперечує маніпуляцію, жорстокість, негативне ставлення та агресію до інших людей. У результаті такої взаємодії досягається баланс інтересів, оскільки засоби, що використовуються при цьому, допомагають консолідації взаємовигідних рішень⁵.

Таким чином, асертивна поведінка представляє собою асертивність, відображену у практичних діях і вчинках. Її сутність полягає у поєднанні принципів, мотивів і зовнішньої оцінки особистості при досягненні цілей з визнанням прав на асертивність інших людей. Відтак, асертивна взаємодія – це спосіб міжособистісної взаємодії, що ґрунтується на взаємному визнанні права бути асертивним⁶. Оскільки асертивність розвивається в соціумі, під час міжособистісної взаємодії з іншими людьми та допомагає в процесі пошуку оптимального виходу зі складної ситуації, то *соціальний працівник, працюючи у молодіжному середовищі, має спрямовувати діяльність молодих людей на засвоєння і вдосконалення навичок культури міжособистісного спілкування, знаходження компромісів, враховуючи інтереси кожного, тобто сприяти розвитку умінь асертивної поведінки без маніпуляцій та агресії*.

Дж. Вольпе вважав, що для справжньої особистості зі сформованою асертивністю притаманними є такі характеристики: вільно висловлює власні думки і почуття; може спілкуватися з людьми на всіх рівнях (друзі, сім'я, незнайомі люди). Спілкування завжди адекватне, пряме, відкрите, чесне; людина має активну життєву позицію, тому досягає

¹ Шамієва В. А. (2009). *Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации: Автор. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. Хабаровск.

² Федоров А. П. (2002). *Когнитивно-поведенческая психотерапия*. СПб.: Питер. 352 с.

³ Там само.

⁴ Шамієва В. А. (2009) *Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации: Автор. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. Хабаровск.

⁵ Алберти Р., Эмонс М. (1992). *Умейте постоять за себя*. М.: Изд-во «Горбунок». 95 с.

⁶ Гейл Линденфилд (2003). *Теория и практика ассертивности, или как быть открытым, деятельным и естественным*. СПб.: Попурри. 144 с.

того, чого бажає, оскільки намагається впливати на ситуації. Натомість, пасивна особистість вичікує, спостерігає, що буде далі. Дії асертивної особистості характеризуються самоповагою, оскільки вона усвідомлює, що ситуація не завжди буває виграною, тому допускає деякі обмеження⁷. Тобто, особистість підтримує власну самоповагу, не дивлячись на деякі перешкоди, намагається щось зробити, щоб не упустити надану можливість.

Важливо зацентрувати увагу й на тому, що поняття «асертивність» у вітчизняній та зарубіжній науці ототожнюється з феноменом «впевненість». На думку філософа П. Тілліха, відсутність впевненості сприяє розвитку онтологічної тривоги та різних форм невротичного страху. Згодом ця думка знайшла своє підтвердження у психологічних теоріях, що пояснюють природу виникнення різних невротичних розладів (А. Адлер, З. Фрейд, К. Хорні та ін.). В онтологічній концепції Р. Лейнга розглянуто типології так званої онтологічно-впевненої в бутті та онтологічно-невпевненої у власному житті особистості. Дослідник стверджує, що *впевненість є однією із важливо-фундаментальних характеристик людини, від якої залежить як психічне, так і психологічне здоров'я особистості*. До того ж, вітчизняна філософська думка, трактує впевненість людини, як її здатність: зберігати у різних умовах етичні принципи та переконання, особисті позиції; володіти певним потенціалом психологічної стійкості до негативних зовнішніх впливів, які не притаманні людській природі⁸. Таким чином, впевненість особистості розуміється як певна етична стійкість, без якої неможливе будь-яке життєствердження особистості.

Резюмуючи вищезазначене, зробимо припущення про те, що впевнений у собі фахівець – це не тільки успішний початок будь-якої справи, але й ефективне проведення професійної діяльності та відмінний кінцевий результат.

Заслужовують на увагу положення й про те, що розвиток асертивності не може бути успішним без розвитку *рефлексії* (умінь усвідомлено розуміти ситуацію) та *критичного мислення* (умінь усвідомлювати ситуації ризику; навичок роботи з інформацією: її аналіз і використання; практична діяльність з технологізації прийняття незалежних рішень). До того ж, здатність до активізації розвитку асертивності передбачає спроможність як до розвитку рефлексії, так і до емоційної стійкості та відповідальності під час прийняття самостійних рішень, діяльнісної взаємодії спілкування, базовою основою якої є повага до оточуючих людей. Людина зі сформованою асертивною поведінкою самостійно проявляє: впевненість у своїх переконаннях, здатність до усвідомлення і відстоювання визнання своїх прав на гідність, чесність, правдивість, порядність тощо⁹. На нашу думку, це можна пояснити тим, що завдяки активізації розвитку асертивної поведінки відбувається накопичення позитивного досвіду для подолання життєвих проблем, прийняття відповідальних рішень і здійснення мотивованих поведінкових вчинків в реальних життєвих ситуаціях.

Ми поділяємо позицію тих дослідників, які вважають, що у соціально-психологічному контексті класичних проблем спілкування і міжособистісної взаємодії, асертивність розуміється як складова взаємного процесу, за якого суб'єкти часто не відчують впевненості, що створює низку труднощів. Важливо додати, що саме відсутність позитивного соціального досвіду, навичок спілкування та невміння на практиці їх реалізувати – призводить до невпевненості. Так, не відчуючи впевненості у собі, суб'єкт, який повинен прийняти рішення: з одного боку, може не витримати негативний зовнішній психологічний вплив або тиск; з іншого боку, здатний відмовитися від деяких принципів, ціннісних орієнтацій і поглядів та проявити конформність¹⁰.

До того ж, в умовах сьогодення особливої актуальності набувають питання

⁷ Каппони В., Новак Т. (1995). *Как делать все по-своему, или Ассертивность – в жизнь*. СПб.: Питер. 186 с.

⁸ Шамиева В. А. (2009). *Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации: Автор. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. Хабаровск.

⁹ Федоров А. П. (2002). *Когнитивно-поведенческая психотерапия*. СПб.: Питер. 352 с.

¹⁰ Каппони В., Новак Т. (1995). *Как делать все по-своему, или Ассертивность – в жизнь*. СПб.: Питер. 186 с.

сформованості безпечних форм поведінки у підлітків і молоді, заради збереження їхнього психологічного здоров'я, самоповаги, емоційної врівноваженості, впевненості у собі; виховання гуманності, відповідальності, справедливості тощо. Науковці вважають, що досвід, отриманий саме в підлітковому віці, у значній мірі впливає на формування і прояв впевненості, тому має сенс розвивати асертивність. Важливо додати, що сформована впевнена поведінка передбачає наявність: суб'єктивної установки на себе; соціальної готовності адекватно реалізовувати власні наміри; адекватної оцінки своєї відповідальності, оскільки сором'язлива людина з невпевненою поведінкою – відповідальність приймає на себе; натомість, агресивна – перекладає її на оточуючих. Водночас, дотримання впевненої поведінки не означає придушення агресивних почуттів, вона сприяє редукції агресивної поведінки та поступовому зникненню причин для агресії¹¹.

Додамо, що у положеннях, обґрунтованих В. Ромек, наголошується на таких проявах невпевненості у ситуаціях спілкування, як: занижена самооцінка; страх бути знехтуваним; нераціональні переконання; надмірне прагнення «дотримуватись пристойності»; відсутність навичок вияву почуттів, які мають важливе значення¹². Саме ці прояви у поведінці молоді часто створюють умови для ситуацій ризику та девіантної поведінки.

Натомість, людина зі сформованою асертивністю має певну мету конкретної дії, вміє контролювати власні емоції, раціонально прораховувати як особисті інтереси, так і передбачати інтереси інших людей. Водночас, як зазначає І. Гришаєва, сутність практичної асертивності полягає у тому, що люди зі сформованою асертивністю особистим прикладом навчають інших людей як вони хотіли б, щоб до них ставилися або з ними поводитися інші люди. Це означає: *інші люди не знають, що ти думаєш і відчуваєш – доки не дізнаються цього від тебе самого*. Тобто, доки ти приховуєш власні справжні емоції – вводиш інших в оману або різні домисли щодо себе¹³.

Доцільно наголосити, що асертивна поведінка представляє комплекс специфічно-суттєвих знань та умінь, яких людина може набути у спеціально-організованих групах підлітків і молоді. Для цього необхідно змодельовати умови, що сприятимуть сформованості навичок впевненості. Однією із оптимальних умов для цього є проведення соціально-психологічного тренінгу, мета якого полягає у розвитку навичок асертивної поведінки під час міжособистісної взаємодії молоді, що прийнятні на всіх рівнях.

Саме для практичного оволодіння навичками асертивної поведінки велике значення мають тренінги. Зокрема, нами розроблена тренінгова програма розвитку асертивної поведінки, в якій використовувалися як вже перевірені досвідом методики і техніки для засвоєння знань та умінь, так і інтерактивно-нові, включаючи: активізацію пізнавальної діяльності на розвиток самосвідомості, самопізнання; усвідомлення ролі адекватної самооцінки, позитивного самоприйняття і ставлення до себе; моделювання поведінки у проблемній ситуації вибору і самоусвідомлення поняття «норми»; визначення стилю поведінки та вмінь приймати рішення у ситуаціях психологічного тиску; усвідомлення мотивів невпевненої поведінки у ситуаціях тиску з боку оточення; ознайомлення з можливістю використання комунікативних навичок «Я-повідомлення» спрямованого на ефективне спілкування, подолання конфліктів і труднощів; формування навичок адекватного реагування на почуття за допомогою використання «Я- або Ти-повідомлення»; розвиток самоконтролю і здатності розрізняти емоційні стани; створення позитивного психологічного мікроклімату в групі, знаходження взаєморозуміння та спільної мети; визначення ролі емпатійного реагування, емпатійної здатності та емпатійного слухання людини під час спілкування; уміння усвідомленого прийняття життєво-важливих рішень у власному житті та розуміння їхньої важливості; самоусвідомлення своєчасного прийняття

¹¹ Семиченко В. А. (2001). *Психологія особистості*. К.: Видавець Ешке О. М. 427 с.

¹² Шамиева В. А. (2009). *Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации: Автор. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. Хабаровск.

¹³ Федоров А. П. (2002). *Когнитивно-поведенческая психотерапия*. СПб.: Питер. 352 с.

рішень; розвиток асертивної поведінки як метод досягнення поставленої мети тощо.

Як показало вивчення даної проблематики, значущим фактором для формування та активізації розвитку асертивності є дотримання особистістю морально-етичних норм поведінки, що забезпечують здатність адекватно сприймати певну соціальну роль. На основі практичного досвіду науковці виокремили змістовно-провідні здатності особистості, що характеризують асертивну поведінку: *здатність сказати «ні»; здатність відкрито говорити про почуття і вимоги; здатність встановлювати контакти, розпочинати і закінчувати бесіду; здатність відкрито виражати позитивні і негативні емоції. Додамо, що ці здатності реально відносяться не лише до поведінки, але й до когнітивних установок особистості, її життєвої філософії та оціночно-ціннісних суджень*¹⁴.

Заслуговують на увагу положення й про те, що для досягнення мети необхідно уміти не тільки наполягати та доводити сенс власної думки, але й впевнено знати яким чином та якими засобами можна ефективно впливати на людину. Одним із першочергових засобів є *довіра до джерела інформації*. Проте, науковці вважають, що вплив фактора довіри (сприйняття джерела інформації як компетентно-надійного) через 3-4 тижні знижується. Навіть тоді, коли повідомлення фахівця (який заслуговує на довіру) є переконливим – через деякий час вплив втрачається, оскільки інформація поступово забувається. Водночас, важливо наголосити й на тому, що люди краще запам'ятовують зміст самого повідомлення, ніж причину, за якої воно раніше не було прийняте, тому вплив іншої людини, яка спочатку не мала довіри, по тій же причині, може з часом, навпаки, закріпитися¹⁵.

Враховуючи вищезазначене, зробимо деякі узагальнення: для того, щоб клієнти соціальної роботи завжди позитивно сприймали інформацію, яку соціальний працівник вважає за необхідне донести до них, треба бути компетентним фахівцем соціальної сфери та мати репутацію розумної людини. Впевнені та чіткі висловлювання соціального працівника, мовою доступною для даної аудиторії; стиль його спілкування з клієнтами – мають вирішальне значення для сприйняття цього фахівця як надійної людини або навпаки. Важливо додати й таке: інформація стає для аудиторії більш зрозумілою і доступною у разі виникнення симпатії до соціального працівника, який уміє переконувати, позитивно мислити, аргументувати фактами, створювати у слухача позитивне враження тощо. Водночас, під час спілкування з аудиторією клієнтів, необхідно позитивно реагувати на зворотній зв'язок: з повагою ставитись до висловлювань та емоційних почуттів клієнтів, оскільки вони часто мають великі труднощі спілкування взагалі, тим більше виступу на масовому зібранні. Отже, не допустимо їх перебивати, робити передчасні висновки або давати поради, не дослухавши їх до кінця, треба уважно вислухати зауваження клієнта без демонстрації власних емоцій.

Важливо у контексті професійної підготовки майбутніх соціальних працівників зробити акцент й на таке: для того, щоб бути переконаним і впевненим у собі, соціальному працівникові не достатньо лише добре знати свою справу, бути спроможним реалізувати на практиці методики, програми і технології роботи, але й щиро вірити у нагальну необхідність практичного проведення соціальної роботи для людей і суспільства. Більше того, факт наявності у сучасному соціальному середовищі негативних явищ, девіантної поведінки (особливо серед молоді) є соціальною проблемою, що спричинена, зокрема, і нездатністю молодшої людини відстояти свої права на: особистісний розвиток, збереження здоров'я, одержання якісної освіти, забезпечення гідного життя, гарантовану і високооплачувану роботу тощо. По суті, цю соціальну дилему молода людина повинна навчитися вирішувати сама з метою захисту власних прав та інтересів. Натомість, вона може не витримати психологічного тиску, погроз, насилля і стати пасивною, підкореною, якою можна маніпулювати, примушувати до виявлення агресії та девіантної поведінки.

¹⁴ Каппони В., Новак Т. (1995). *Как делать все по-своему, или Ассертивность – в жизнь*. СПб.: Питер. 186 с.

¹⁵ Алберти Р., Эмонс М. (1992). *Умейте постоять за себя*. М.: Изд-во «Горбунок». 95 с.

Отож, для того, щоб не допустити цієї соціальної драми, необхідно цілеспрямовано формувати, постійно активізувати та вдосконалювати форми та методи розвитку асертивності як складової компетентності соціальних працівників, оскільки лише спеціально-підготовлений фахівець зможе своєчасно діагностувати ознаки негативних проявів, агресії та проводити соціально-превентивну діяльність, формуючи і розвиваючи асертивність у молодіжному середовищі.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, зазначимо: теоретичний аналіз сутності і змісту асертивності дозволив зробити такі узагальнення: будучи заснованою на зрозумілій позиції сторін, позитивній атмосфері спілкування – асертивність сприяє відмові від маніпуляцій та агресії. Дотримуючись принципів асертивного підходу, соціальні працівники зможуть відстоювати власні права, бути впевненими у собі, брати на себе відповідальність за процес і результат, гідно представляти власні інтереси, аргументувати свої позиції самостійністю суджень і поведінки в ситуаціях вибору, не порушуючи прав тих, з ким вони вступають у взаємодію. Водночас, сформувавши власну асертивність, соціальні працівники будуть спроможними сформувати її у молодих людей під час здійснення професійної діяльності.

Перспективи подальшого розгляду вбачаємо у проведенні соціальними працівниками тренінгової роботи, спрямованої на формування і розвиток асертивності молоді.

REFERENCES

- Alberti R., Ehmons M. *Umejite postojat' za sebja* / Per. s angl. M.: Izd-vo «Gorbunok», 1992. 95 s.
- Hejll Lindensfeld. *Teorija i praktika assertivnosti, ili kak byt' otkryтым, dejatel'nym i estestvennym*. SPb.: Popurri, 2003. 144 s.
- Kapponi V., Novak T. *Kak delat' vsjo po-svoemu, ili Assertivnost' – v zhizn'*. SPb.: Piter, 1995. 186 s.
- Semichenko V. A. *Psikhologija osobystosti*. K.: Vydavets' Eshke O. M., 2001. 427 s.
- Fedorov A. P. *Kognitivno-povedencheskaja psixhoterapija*. SPb.: Piter, 2002. 352 s.
- Shamieva V. A. *Assertivnost' v strukture lichnosti sub'ekta adaptacii: Avtor. dis. ... kand. psikhol. nauk: 19.00.01*. Khabarovsk, 2009.

Chubuk R. Effect of Assertiveness on the Formation of a Social Worker Competence.

The article is a theoretical analysis to determine the effect of assertiveness on the formation of a social worker competence. The author focuses on the acquisition of practical assertive skills via training as a major means. A specially designed training program of assertiveness consists of not only well-known techniques and methods for knowledge and skills acquisition but also, as well new and interactive technologies. Development of assertive skills provides for the formation of the following behavior patterns, in which a social worker will be able to consciously show appropriate emotions within reasonable sufficiency. A social worker will be able to express personal views, wishes and demands argumentatively to defend and meet the client's fair requirements. They will also deny the case in certain aspirations or provided that the rights of others can be violated.

Assertiveness is developing in the society, taking into account personal interaction of people. Assertive skills help to find the best way out of a difficult situation, so the social worker interacting in the youth environment should facilitate and direct the activities of young people to assimilate the culture of interpersonal communication skills, compromise resolution, taking into account the interests of each. The main goal of assertive behavior is to enhance communicative skills without aggression and manipulation. A specialist with well-developed assertive skills operates without any feelings of anxiety or guilt, he/she is always responsible for personal decisions and actions, and is able to control personal emotions to rationally calculate both personal and other interests. Moreover, a confident worker is not only a successful start of any business, but also an effective implementation of all activities, and an excellent result.

Key words: *assertiveness, assertive behavior, assertive approach, assertive interaction, aggression, manipulative behavior.*